

Σύγκριση

Τόμ. 27 (2018)

Χαιρετισμός

Βίκυ Πάτσιου

doi: [10.12681/comparison.20973](https://doi.org/10.12681/comparison.20973)

Copyright © 2019, Βίκυ Πάτσιου, Ευριπίδης Γαραντούδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πάτσιου Β. (2019). Χαιρετισμός. *Σύγκριση*, 27, 1–3. <https://doi.org/10.12681/comparison.20973>

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΙΜΗΤΙΚΗΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΩΣΤΑ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟ**

Μικρές ψηφίδες για τη μνήμη (3 Νοεμβρίου 2018)

ΒΙΚΥ ΠΑΤΣΙΟΥ

Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας

Χαιρετισμός

«Δεν είμαστε ρομαντικοί. Μα δίχως
να ξέρουμε τι λέει της βροχής ο ήχος,
χωρίς να θέλουμε, έχουμε κινήσει
και ταξιδεύουμε στις αναμνήσεις»

(«Μηνύματα», *Τα τοπία του φεγγαριού και άλλα ποιήματα*, 1955)

Ο ποιητής, πεζογράφος, δοκιμογράφος, Πανεπιστημιακός καθηγητής και κριτικός της λογοτεχνίας, αλλά και ιδρυτικό μέλος και Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας, στην οποία αφιέρωσε ένα μεγάλο μέρος από τις πνευματικές και δημιουργικές του δυνάμεις, Κώστας Στεργιόπουλος εμφανίστηκε, όπως είναι γνωστό, στα νεοελληνικά γράμματα το 1943 με τη δημοσίευση ποιήματός του στο περιοδικό *Νέα Εστία* και με την έκδοση της ποιητικής συλλογής με τίτλο *Χινοπωρινά*. Από την εποχή των πρώτων εμφανίσεών του ορίζει και το στίγμα του ως προς τις αισθητικές προτιμήσεις και τα χαρακτηριστικά της γραφής του, καθώς οι υφολογικές του ιδιαιτερότητες –λόγου χάρη η ελεγχόμενη συγκίνηση ή ο στοχαστικός λόγος– τον ξεχωρίζουν αμέσως και τον τοποθετούν, σύμφωνα με τις κριτικές επισημάνσεις του Αλέξη Ζήρα, στον χώρο του ανανεωμένου συμβολισμού και της καθαρής ποίησης, όπως μας παρουσιάζεται μετά τον Καρυωτάκη, στη *Στροφή* του Σεφέρη.¹

Ως πεζογράφος ο Κώστας Στεργιόπουλος παρουσιάζεται πάλι από τις σελίδες της *Νέας Εστίας* το 1944 με το διήγημα *Καμπάνες του δειλινού*, ενώ λίγα χρόνια αργότερα, το 1947, εκδίδεται η συλλογή διηγημάτων *Πρώτοι αποχωρισμοί*. Στην περιοχή της πεζογραφίας επιστρέφει, μετά το 1952, όταν κυκλοφόρησε το μυθιστόρημα *Η κλειστή ζωή*, αρκετά χρόνια αργότερα, το 2001, με τη δεύτερη συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Το φτερό και το χρώμα* και βασικό ήρωα έναν ώριμο άντρα που χωρίς να έχει κλείσει τους λογαριασμούς του με το παρελθόν μετακινείται ανάμεσα στις εντυπώσεις του παρόντος και τις παλαιές αναβιωμένες μέσω της μνήμης εμπειρίες του.

Το 1944, πάντα από τις σελίδες του ίδιου περιοδικού, με αφορμή τον θάνατο του σαρανταπεντάχρονου ποιητή Τέλλου Άγρα γράφει το κείμενο *Κοντά στον Άγρα* προαναγγέλλοντας τη συστηματική ενασχόλησή του με το έργο του λυρικού εκφραστή της «γενιάς του 1914». Τη γόνιμη επαφή του με το βιβλίο υποστήριξε και καλλιέργησε και από τις στήλες των περιοδικών *Ξεκίνημα* (1946-47) και *Εποχές* (1963-67), καθώς και της εφημερίδας *Νίκη* (1962-63), έντυπα στα οποία κράτησε για αρκετά χρόνια τη στήλη της κριτικής.

Παράλληλα εκδίδει τη διδακτορική του διατριβή με θέμα τις *Επιδράσεις στο έργο του Καρυωτάκη* (1972) και συνθέτει ένα σύνολο κριτικών φιλολογικών εργασιών εστιασμένων στην ποίηση καθώς και μια πεντάτομη σειρά συναγωγών κριτικών και δοκιμίων μοιρασμένων ανάμεσα στην ποίηση και την πεζο-

¹ Αλέξης Ζήρας, «Κώστας Στεργιόπουλος», *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. 9^α, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1988, σ. 394.

γραφία, στα οποία επιβεβαιώνεται το πάθος για την ακρίβεια, την εξακρίβωση και την ιστορική επικύρωση των απόψεων και των στοχασμών ενός πολυτάλαντου δημιουργού.

«Καρπός ευσυνείδητου μόχθου, δεκτικής ευαισθησίας και κριτικής οξύτητας» έχει χαρακτηριστεί με ευστοχία από τον Αλέξανδρο Κοτζιά η υποδειγματική μελέτη του Κώστα Στεργιόπουλου *Ο Τέλλος Άγρας και το πνεύμα της παρακμής* (1962, ²1967).² Στο έργο αυτό αναιρούνται οι γενικευτικοί χαρακτηρισμοί του «νοσταλγικού, χαμηλού και ελάσσοнос ποιητή» που είχαν αποδοθεί στον Άγρα από την κριτική και αποκαλύπτεται η πολυεδρική διάσταση της ποίησής του. Παράλληλα επισημαίνεται το σημαντικό κριτικό, αφηγηματικό και μεταφραστικό του έργο σε μια προσπάθεια να αποκατασταθεί με τρόπο αποφασιστικό η παραγνώριση και η αποσιώπηση που το έργο αυτό, και ιδιαίτερα το κριτικό, συνάντησε από τους συγχρόνους του.

Πίσω από τον αυστηρό επιστημονικό λόγο η προτίμησή του για ορισμένες αισθητικές μορφές και η πρόθεσή του όχι μόνο να μελετηθεί ένα έργο αλλά να αναβιώσει και ο άνθρωπος που το δημιούργησε, αφήνουν να φανεί σχεδόν διάφανο το βιωματικό υπόστρωμα της γραφής και το συναισθηματικό φορτίο των λέξεων που ταιριάζουν στην ποιητική ιδιοσυστασία του:

Θα πρέπει να γυρίσουμε αρκετά χρόνια πίσω, για να συναντήσουμε τη φυσιογνωμία του Τέλλου Άγρα στο φυσικό της πλαίσιο. Νάναι άνοιξη ή φθινόπωρο, κ' ενώ θα βραδιάζει σε κάποια αθηναϊκή γειτονιά, από ένα «πίσω τρίστρατο», να φτάνει ο σκοπός μιας δειλής φουσαρμόνικας... Νάναι η ώρα που οι φωνές των παιδιών μουδιάζουν μέσα στο σύθαμπο, που σταματούν αποκαμωμένες τα χαρούμενα ξεφωνητά κι αρχίζει, σιγά-σιγά, ν' απλώνεται παντού η πρώτη βραδινή ησυχία. Κάτω, οι κεντρικοί δρόμοι νάχουν γεμίσει κίνηση και φωταψία. Μα εδώ, νάναι απόμερα, τα λαμπιόνια να τρέμουν στις γωνίες χλομά, και μόνο, αραιά και που, νάρχεται λίγο φως από καμιά φωτισμένη γρίλλια.³

Σημαντικό σταθμό στην πορεία του ως κριτικού αποτελεί ο τόμος *Η ανανεωμένη παράδοση* στη σειρά της ανθολογίας *Η ελληνική ποίηση* (1980), μοιρασμένος σε τέσσερις ενότητες και ένα επίμετρο, στον οποίο ανθολογούνται και παρουσιάζονται συνολικά εξήντα ποιητές μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται ο Απόστολος Μελαχρινός, ο Άγγελος Σικελιανός, ο Μάρκος Αυγέρης, ο Κ.Π. Καβάφης, ο Νίκος Καββαδίας, ο Ιωσήφ Ραφτόπουλος και πολλοί άλλοι. Πρόκειται στην ουσία για μια ριζική επανεξέταση της ποιητικής διαδρομής του εικοστού αιώνα που επιβάλλει ορισμένες γραμματολογικές αναθεωρήσεις και ακυρώνει τους σχηματικούς διαχωρισμούς ανάμεσα στη λεγόμενη «παραδοσιακή» και τη «νέα» ποίηση.

² Αλ. Κοτζιάς, «Ο Τέλλος Άγρας και το πνεύμα της παρακμής», [*Μεσημβρινή*, 13 Απριλίου 1966] *Δοκιμακά και άλλα*, Αθήνα, Κέδρος, 1986, σ. 25-127.

³ Κώστας Στεργιόπουλος, *Ο Τέλλος Άγρας και το πνεύμα της παρακμής*, Αθήνα, εκδ. «Βάκων», ²1967, σ. 25.

Από την «ανταρσία» της πρωτοποριακής ομάδας της δεκαετίας 1900-1910, στις διακλαδώσεις της αθηναϊκής σχολής του νεορομαντισμού και του νεοσυμβολισμού που ταράζει τις καθιερωμένες ισορροπίες υιοθετώντας την αίσθηση μιας «αξεδίψαστης περιπάθειας» και τις μορφολογικές καινοτομίες, τις στιχουργικές ελευθερίες και την εκφραστική τόλμη της εξαιρετικά ευαίσθητης σε μετασχηματισμούς περιοχή της «ανανεωμένης» παράδοσης, η μελέτη και η εξήγηση των νεότερων ποιητικών ρευμάτων καταγράφει με το έργο αυτό μια σημαντική κατάκτηση για την κατανόηση και την ερμηνεία της πορείας και της εξέλιξης του σύγχρονου ποιητικού λόγου.

Τελειώνοντας θα ήθελα να αναφερθώ στα λόγια του ίδιου του στοχαστή και ποιητή παραθέτοντας τους ακόλουθους στίχους του που στο πλαίσιο ενός γόνιμου μεταφυσικού προβληματισμού επιδιώκουν να ανοίξουν αποκαλυπτικά «τις πύλες του αόρατου»:

Η ΚΟΙΜΙΣΜΕΝΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Άκουσα πάλι στ' αυτιά μου τη θάλασσα.
 Είχε κρυσώσει απότομα ο καιρός,
 είχε βουρκώσει απότομα,
 έτοιμος να στάξει σταγόνες,
 κι εκείνα τα μεγάλα σύννεφα σαν του φθινόπωρου
 είχανε κρεμαστεί πάνω από τη ζωή μας,
 ανοίγοντας τις πύλες του αόρατου
 κι αλαργινού καιρού,
 με μουσικές ανέλπιστα χαμένες,
 αναρριπίζοντας το σώμα, τα μαλλιά, το πρόσωπο,
 ξυπνώντας την κοιμισμένη θάλασσα.

Θα κάνουμε ακόμα ό,τι μπορούμε για να μην
 πεθάνουμε.
 Δε θα σας πω, βέβαια, πως αναστήθηκα.
 Είναι επικίνδυνες πάντα οι νεκραναστάσεις.
 Ανοίγει κανείς τα μάτια του κάθε πρωί,
 Και μένει κατάπληκτος πως ξαναβρίσκεται
 σ' έναν τέτοιο κόσμο.
 Κι ο πνιγμένος κάθε τόσο ξανάρχεται και
 μου γυρεύει τα λύτρα (Έκλειψη, 1974)